

De invloed van gemeentelijke herindelingen op de regionale statistieken van het CBS

Hilde Keuning, Coördinator Regionale Statistieken, Centraal Bureau voor de Statistiek

In Nederland vinden jaarlijks gemeentelijke herindelingen plaats. Dit betekent dat twee of meer gemeenten opgaan in één nieuwe gemeente. Of dat een gemeente opgaat in een andere gemeente. Zo zijn per 2011 Oss en Lith samen verdergegaan als Oss, en zijn Eijsden en Margraten gefuseerd tot Eijsden-Margraten. Wat voor gevolgen hebben zulke gemeentelijke herindelingen voor de regionale statistieken?

Gemeentecodes wijzigen niet altijd

Sinds 1968 geeft het CBS elke gemeente een gemeentecode, in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het CBS geeft de voorkeur aan het gebruik van deze codes boven het gebruik van namen, omdat de kans op (spel)fouten bij codes kleiner is. En daarmee ook de kans op gemiste koppelingen. Het verdwijnen van en het vormen van nieuwe codes hangt samen met de opheffing en vorming van gemeente-

namen. Verdwijnt een gemeentenaam, dan verdwijnt ook de gemeentecode.

Als gemeenten fuseren onder de naam van één van de betrokken gemeenten, dan blijft de code van die gemeente gehandhaafd.

Sinds 1830 zijn er bij Rotterdam tien gemeenten toegevoegd.

De laatste was

Rozenburg, in maart 2010. De gemeentecode is al die tijd 0599 gebleven (tabel 1). Zuidplas is in 2010 ontstaan uit Moordrecht, Nieuwerkerk aan den IJssel en Zevenhuizen-Moerkapelle en heeft de code 1892 meegekregen.

Begrenzingsgrenzen lopen nationaal en Europees soms niet synchroon

Breuken in de cijferreeks

Een groot nadeel van de vele gemeentelijke herindelingen is dat daardoor ontwikkelingen van de oorspronkelijke gemeenten niet goed zijn te volgen in de tijd: er ontstaan

Methode van gemeentecodering in het kort

De codes van de gemeenten die in 1968 bestonden zijn viercijferig en beginnen allemaal met het voorloopcijfer 0. Als gemeenten een nieuwe naam krijgen, hetzij door een naamswijziging, hetzij door een gemeentelijke herindeling, dan krijgt de nieuwe gemeente een niet eerder gebruikte viercijferige code met voorloopcijfer 1. De volgende drie cijfers in de code zijn de drie laatste cijfers van een na 1969 opgeheven gemeente. De volgorde van toekenning van vrijgekomen driecijferige codes is gebaseerd op het tijdstip van opheffing. De code van de eerst opgeheven gemeente wordt als eerste hergebruikt. 'First in, first out' dus.

Voor de code 1892 van de gemeente Zuidplas zijn bijvoorbeeld de laatste drie cijfers gebruikt van de gemeente Berg en Terblijt (code 0892), die in 1982 is opgeheven. Het eerstvolgende vrije nummer daarna was 0894. Dat is gebruikt voor de gemeente Peel en Maas (code 1894).

Onderwerpen Regio's	Begindatum	Einddatum	Gebieds- of gemeentecode
Moordrecht	01 jan 1830	01 jan 2010	0563
Nieuwerkerk aan den IJssel	01 jan 1830	01 jan 2010	0567
Rotterdam	01 jan 1830		0599
Rozenburg	01 jan 1830	18 mrt 2010	0600
Zevenhuizen-Moerkapelle	01 feb 1992	01 jan 2010	1666
Zuidplas	01 jan 2010		1892

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 13-9-2011

Tabel 1. Begin- en einddatum van enkele gefuseerde gemeenten en gemeentecodes.

Regio's →↗	Onderwerpen ↓↘	Bevolking naar geslacht				
		Mannen en vrouwen				
		2005	2006	2007	2008	2009
		aantal				
Ambt Montfort Roerdalen	Perioden ↑↘					
	Leeftijd (basis = geboortjaar) ←↘					
	Totaal leeftijden	10 918	10 998			
	Totaal leeftijden	10 331	10 288	21 320	21 142	21 333

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 13-9-2011

Tabel 2. Bevolkingsontwikkeling van de gemeente Roerdalen en Ambt Montfort volgens StatLinetabel Bevolking; geslacht, leeftijd, nationaliteit en regio, 1 januari.

breuken in de cijferreeks. Wie bijvoorbeeld wil weten hoe de bevolking van Roerdalen is gegroeid sinds 2005 kan niet zonder meer de cijfers in de CBS-databank StatLine gebruiken. In Roerdalen nam de bevolking per 2007 met ruim 11.000 toe. Deze toename is grotendeels te verklaren door de fusie met Ambt Montfort, maar kan in de tabel niet direct worden geduid.

Bij de gemeente Ambt Montfort is er per 2007 geen bevolkingsaantal meer te vinden. Deze opgeheven gemeente is dus per 2007 niet meer te volgen als statistische eenheid.

Om dergelijke breuken in cijferreeksen te vermijden is het CBS gestart met een tabel waarin gemeenten door de tijd te volgen zijn. Dit is sinds kort mogelijk omdat informatie op adresniveau beschikbaar is gekomen

en voor elk adres kan worden nagegaan wanneer het in welke gemeente viel.

In de tabel 'Gemeenten volgtijdelijk' wordt de gemeentelijke indeling van 2009

gehandhaafd en worden de cijfers van eerdere jaren herberekend naar deze indeling (tabel 3). Omdat

de gemeente Ambt Montfort in 2007 is opgeheven, staat deze dus niet in de tabel. De verschillen in de cijfers tussen de tabellen 2 en 3 zijn te verklaren door afrondingsverschillen en verschillen in bewerking van de broncijfers.

De StatLine-tabel 'Gemeenten volgtijdelijk' is (nog) beperkt qua variabelen en heeft alleen 2009 als referentiejaar. Andere variabelen en referentiejaar kan het CBS vaak op aanvraag als maatwerk leveren.

Gemeentenaam bepalend voor verdwijnen en ontstaan van codes

Statistiekjaar en indelingsjaar

In StatLine kan vaak worden gekozen uit gemeentelijsten van verschillende jaren. Hierin staan de gemeenten naar de indeling van de verschillende kalenderjaren. Er kan ook een jaartal worden gekozen voor de waarden van de variabelen, bijvoorbeeld de bevolking. Dat is het statistiekjaar. Als nu de gemeentelijst 2008 wordt geselecteerd en de variabele waarden voor 2004, dan zal de waarde voor Ambt Montfort daar niet bij staan, omdat die gemeente in 2008 al was opgeheven. Andersom zal er, als de gemeentelijst voor 2008 wordt geselecteerd en de waarden voor 2010, geen waarde staan voor bijvoorbeeld Zuidplas, omdat die gemeente in 2008 nog niet bestond.

Domino-effect op andere gebiedsindelingen

Een gemeentelijke herindeling kan ook gevolgen hebben voor grenzen van andere gebieden. Naast de indelingen in gemeenten en provincies zijn er in Nederland nog vele andere gebiedsindelingen in gebruik, waarvan vele de gemeentegrenzen volgen. Zo fungeren de gemeentelijke indelingen als bouwstenen voor andere indelingen.

Over een groot aantal indelingen zijn statistieken te vinden in StatLine. In tabel 4 is een overzicht gegeven van de belangrijkste landsdekkende gebieden waarover het CBS in StatLine gegevens publiceert. In dit geval zijn de gebiedsnamen en

Regio's →↗	Onderwerpen ↘	Bevolking	
		Totale bevolking	
		aantal	
		Perioden ←↗	
Roerdalen	2006	21 280	
	2007	21 310	
	2008	21 140	
	2009	21 340	

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 8-8-2011

Tabel 3. Bevolkingsontwikkeling van de gemeente Roerdalen volgens StatLinetabel 'Gemeenten volgtijdelijk'.

codes weergegeven waarin de gemeente Dronten valt in 2011. In Figuur 1 zijn enkele van die gebieden gevisualiseerd en is te zien hoe verschillend ze kunnen zijn. Als twee gemeenten op de grens van

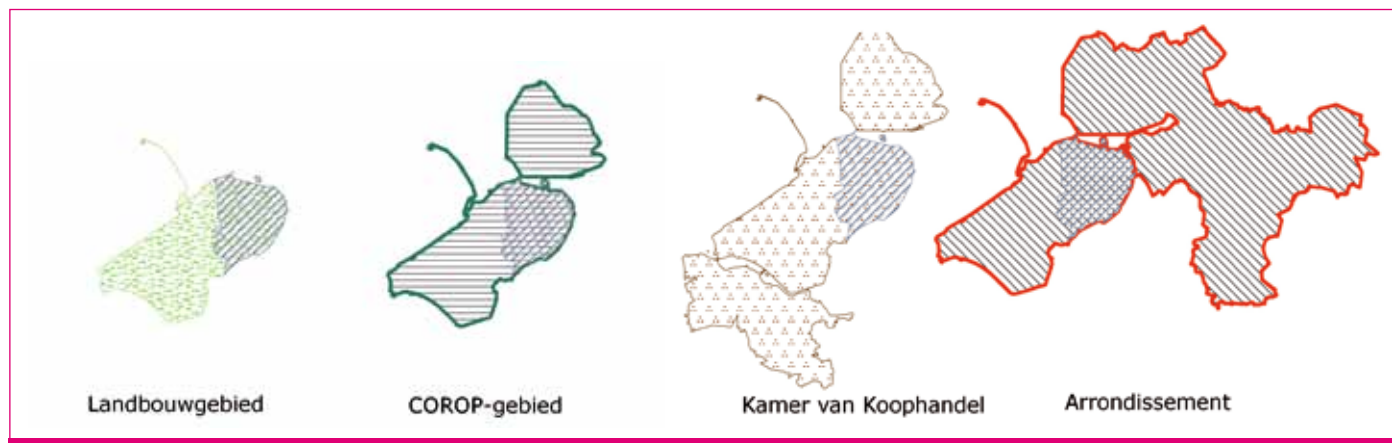
bijvoorbeeld een COROP-gebied fuseren, dan moet dit gebied, linksom of rechtsom, ook de nieuwe gemeentegrenzen gaan volgen. Het vaststellen van de toedeling gebeurt op basis van forensenströmen,

inwoneraantallen van de betreffende gemeenten en COROP-gebieden en de aansluiting op andere gebiedsindelingen. Een wijziging in de COROP-grenzen betekent voor de statistieken ook een

Regio's → ↗	Onderwerpen ← ↗				Waarde	
Dronten	Lokaliseringen van gemeenten	Landelijk dekkende gebieden	Arrondissementen (rechtsgebieden)	Code	code	07
				Naam	naam	Zwolle/Lelystad
			COROP-gebieden	Code	code	40
				Naam	naam	Flevoland
			COROP-subgebieden	Code	code	400
				Naam	naam	Flevoland
			COROP-plusgebieden	Code	code	4002
				Naam	naam	Flevoland-Midden
			GGD-regio's	Code	code	2209
				Naam	naam	GGD Flevoland
			Kamer van Koophandel	Code	code	32
				Naam	naam	Gooi-, Eem- en Flevoland
			Landbouwgebieden	Code	code	2402
				Naam	naam	Zuidelijke IJsselmeerpolders
			Landbouwgebieden (groepen)	Code	code	06
				Naam	naam	IJsselmeerpolders
			Landsdelen	Code	code	02
				Naam	naam	Oost-Nederland
			NUTS1-gebieden	Code	code	NL2
				Naam	naam	Oost-Nederland
			NUTS2-gebieden	Code	code	NL23
				Naam	naam	Flevoland
			NUTS3-gebieden	Code	code	NL230
				Naam	naam	Flevoland
			Politieregio's	Code	code	25
				Naam	naam	Flevoland
			Provincies	Code	code	24
				Naam	naam	Flevoland
			Ressorten (rechtsgebieden)	Code	code	02
				Naam	naam	Arnhem
			RPA-gebieden	Code	code	15
				Naam	naam	Flevoland
			Toeristengebieden	Code	code	03
				Naam	naam	IJsselmeerkust
			Veiligheidsregio's	Code	code	25
				Naam	naam	Flevoland
			Wgr-samenwerkingsgebieden	Code	code	18
				Naam	naam	Flevoland

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 13-9-2011

Tabel 4. Gebieden waarin de gemeente Dronten valt.

Figuur 1. Enkele gebieden waarin Dronten ligt, gevisualiseerd.

Figuur 2. COROP-indeling vóór vorming gemeente Zuidplas (rood) en COROP-indeling na vorming gemeente Zuidplas (groen).

breuk in de cijfers van de betreffende COROP-gebieden. De laatste COROP-grenswijziging vond plaats in 2010 toen Moordrecht, Zevenhuizen-Moerkapelle en Nieuwerkerk aan den IJssel samen verder gingen als Zuidplas.

Naast de landsdekkende gebieden publiceert het CBS ook over niet-lands-

dekkende gebieden, zoals grootstedelijke agglomeraties en stadsgewesten. Deze beslaan niet heel Nederland, maar komen alleen voor rondom enkele grote steden. Ook de grenzen van deze gebieden kunnen worden beïnvloed door gemeentelijke herindelingen. Met behulp van inwoneraantallen, forensenstromen en verhuisgegevens bepaalt het CBS dan tot welk stadsgewest de nieuwe gemeente eventueel behoort.

Europese indeling mag niet steeds meeveranderen

Nog complexer is het als gemeentelijke herindelingen de Europese regionale indelingen aantasten, in NUTS1-, NUTS2- en NUTS3-gebieden. De indelingen in gebieden volgens de Nomenclature des Unités territoriales statistiques (NUTS) zijn in het leven geroepen om regio's binnen Europa goed met elkaar te kunnen vergelijken. Het oppervlak en inwonertal van deze gebieden moet daarom binnen bepaalde marges vallen. Wel wordt zoveel mogelijk uitgegaan van reeds bestaande nationale indelingen.

In Nederland komen de NUTS1, NUTS2 en NUTS3 overeen met respectievelijk de landsdelen, de provincies en de COROP-gebieden. De grenzen komen echter niet altijd overeen, door gemeentelijke herindelingen in combinatie met de inde-

lingsprocedures van Eurostat, het Europese statistische bureau. Eurostat stelt als eis dat, voor de vergelijkbaarheid tussen internationale regio's, de grenzen van regio's niet elk jaar mogen veranderen. Daarom mogen de lidstaten hun indelingen maar eens in de drie á vier jaar wijzigen. Dat betekent dat op dit moment de COROP-gebieden waartoe de gefuseerde gemeenten van Zuidplas behoorden anders begrensd zijn dan de NUTS3-gebieden bij Eurostat. Dit heeft tot gevolg dat het CBS de cijfers die het nu naar COROP-gebied publiceert moet corrigeren naar een oude indeling als ze op het niveau van NUTS3 worden geleverd aan Eurostat.

Kortom: gemeentelijke herindelingen hebben nogal wat gevolgen voor statistieken: coderingen moeten worden veranderd, gebiedsindelingen moeten mogelijk worden aangepast en ontwikkelingen in de tijd zijn niet zonder herberekeningen te volgen. ♥

Vette instrumentele jaren

Vette instrumentele revoluties waren te zien op een forse Leica-wand op Geo-Info Xchange. Mirsad Tabakovic van Gemeentewerken Rotterdam genoot van de historie. Ook de stichting De Hollandse Cirkel won in haar stand meer donateurs dan GIN leden wierf. Dus óp naar de beurs van 27 en 28 november 2013!

Adri den Boer

